

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

УДК 027.6:272–523.6:09“15/17”:027.7ЛНУФ

ІНВЕНТАРІ ТА КАТАЛОГИ БІБЛІОТЕК КАТОЛИЦЬКИХ МОНАСТІРІВ XVI–XVIII СТ. У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Назарій ЛОШТИН

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, тел.: (032) 239-41-48*

Проаналізовано інвентарі та каталоги бібліотек галицьких римо-католицьких монастирів, скасованих наприкінці XVIII ст., що зберігаються у відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Визначено тематичний і чисельний склад цих бібліотек, детально описано їх структуру. Як свідчать аналізовані документи, найбільшими (понад 3 тис. томів) були бібліотеки францисканців та бернардинців у Львові, реформатів у Жешуві, єзуїтів у Перемишлі. Також названо інвентарі та каталоги, які були втрачені під час Другої світової війни.

Ключові слова: історія бібліотек, монастирські бібліотеки, бібліотечний інвентар, історія бібліотечного каталогування.

Монастирські бібліотеки католицьких чернечих орденів відображали читацькі інтереси духовних еліт та навчальні орієнтири церковного шкільництва. Секуляризаційні реформи кінця XVIII ст. зруйнували систему монастирських бібліотек як осередків освітнього та культурного життя, тому реконструкція фондів цих бібліотек дозволить відтворити їхню роль в інтелектуальному житті духовної та світської еліти у XVI–XVIII ст.

Після закриття великої кількості монастирів у Австрійській державі їхні книгозбірні було передано до бібліотек державних установ. Зокрема, до бібліотеки відновленого у 1784 р. Львівського університету передали книгозбірні 147 закритих монастирів Галичини та Буковини. Разом із книгами з монастирів надійшли також інвентарні описи та каталоги монастирських бібліотек. Інвентарі та каталоги є цінними джерелом до вивчення тематичного складу бібліотек різних чернечих орденів, вони дають змогу відтворити список книг, що належать до бібліотеки Львівського університету, адже не всі вони дійшли до нашого часу. Під час великої пожежі 2 листопада 1848 р. з 51 тис. книг вдалося врятувати лише 13 тис., а під час Другої світової війни, у період окупації та відступу німецької армії, з бібліотеки університету вивезли 40 тис. книг¹.

Інвентарі бібліотек подають перелік книжок без вказівки на шифри, іноді без вказівки на систематизацію фонду². В інвентарі вносили наявні в бібліотеці книги,

¹ *Енциклопедія: Львівський національний університет імені Івана Франка: у 2 т. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – Т. II: Л–Я. – С. 185.*

² Ціборовська-Римарович І. Видовий та джерелознавчий аналіз документів, дотичних історії книги та історії бібліотек в Україні XVI – першої чверті XIX ст. // *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. – Київ: НБУВ, 2012. – Вип. 34. – С. 265.

отже, можна встановити їх кількісний, тематичний і мовний склад, хронологію та географію видань залежно від детальності опису. Оскільки форми опису книг часто були довільними, інвентарні описи одних бібліотек відрізняються від інших.

Бібліотечні каталоги є одним із найважливіших джерел для вивчення давніх бібліотек. Вони дають змогу здійснити чисельну, тематичну та мовну характеристику книгозбірні, визначити час та місце видання наявних книг, а також допомагають відтворити систему зберігання книг у бібліотеках. Однак не завжди у каталозі подається детальний опис книгозбірні, що створює труднощі під час її вивчення.

Тепер у відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І. Франка (далі ВРСРК, НБ ЛНУ) зберігається 13 інвентарів та каталогів бібліотек католицьких монастирів, що були передані до бібліотеки університету після їхнього закриття. У деяких каталогах відсутня дата створення документа, але вона була проставлена олівцем вже пізніше, ймовірно у 1930-х рр., коли їх описували працівники бібліотеки. Також в інвентарях та каталогах наявні три позначки, що вказують на “полоніку” (синя зірочка), інкунабули (червона зірочка) та рукописи (одна або дві червоні зірочки, в залежності від каталогу). Ймовірно, що ці позначки також зроблені у 30-х роках ХХ ст. Доказом такого припущення може служити запис в інвентарі бібліотеки домініканського монастиря у Ярославі, датований 7 липня 1934 р.³, який дає змогу встановити, коли приблизно було здійснено позначення в інвентарях та каталогах.

Після Другої світової війни у бібліотеці Львівського університету відбулися інвентаризаційні заходи у 1946 і 1952 рр. Бібліотекарі встановили факт відсутності у фондах 20 рукописних інвентарів та каталогів монастирських бібліотек: Тинецького монастиря (Рук. 264 IV), августинських монастирів у Радомишлі, Залізцях та Жидачеві (Рук. 267 IV), єзуїтів у Ярославі (Рук. 268 IV), монастирів піарів у Золочеві та Варяжі (Рук. 269 IV), монастирів капуцинів у Близному, Коросні, Львові (Рук. 270 IV), бенедиктинок в Ярославі (Рук. 271 IV); василіян у Більче-Золотому, Бучачі, Збаражі (Рук. 272 IV), реформатів у Бечі, Ярославі, Котах, Крилові, Львові, Замості, Золочеві (Рук. 273 IV), домініканців у Бечі, Бучачі, Буську та Снятині (Рук. 274 IV), кармелітів в Більшівцях, Дрогобичі, Яслі, Теревовлі (Рук. 275 IV), паулінів у Нижневі (Рук. 276 IV), бернардинських монастирів у Бережанах, Гурецьку, Гусятині, Кальварії-Зебжидовській, Коросні, Львові, Замості (Рук. 277 IV), кармелітів у Вісьничі (Рук. 278 IV), тринітаріїв у Бурштині, Львові, Томашеві, Мильцях (Рук. 279 IV); кармелітів у Перемишлі (Рук. 280 IV); бернардинських монастирів у Дуклі, Фразі, Гвіздцю, Пшеворську, Тарнові та Збаражі (Рук. 281 IV), семінарії місіонарів у Березові (Рук. 282 IV), єзуїтів у Коросні, Личківцях, Перемишлі, Самборі, Станіславові (Рук. 283 IV), список книг, вилучених з львівських монастирів (Рук. 266 IV)⁴. Також не виявлено важливу справу, що в інвентарі бібліотеки університету записана як “Akty odnoszące się do zaboru bibliotek klasztornych” (Рук. 296 IV).

³ Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка (далі – НБ ЛНУ, ВРСРК), Рук. 290 III (Elenchus Librorum Jaroslaviarum Translatorum Dominicanorum), арк. I (непагінований).

⁴ НБ ЛНУ, ВРСРК, інвентарна книга рукописів, арк. 31–33.

Бібліотеки жєбрачих орденів

Францисканці у Львові. Монастир Св. Хреста ордену францисканців існував у Львові з середини XIV ст. Це найстаріший францисканський монастир на території України. Монастир було закрито у 1784 р., його приміщення передано для школи, а в костелі відкрито міський театр⁵. Монастир мав велику бібліотеку, а книги, що належали конвенту, позначались записом “Ex Bibliothecae Conventus Leopoldensis Sanctae Crucis Minorum Conventualium”⁶.

Каталог бібліотеки монастиря ордену францисканців у Львові, єдиний із тих, що зберігаються у ВРСРК ім. Ф. П. Максименка, укладено за алфавітним принципом. Лише у ньому вказано не лише рік видання (що у багатьох інвентарях та каталогах взагалі відсутнє), а й місто, у якому видано книжку. Схема опису книг: автор – назва – місто видання – рік видання – формат – номер шафи – номер полиці – порядковий номер книги на полиці у шафі. Каталог бібліотеки укладений на 171 аркуші (найбільший за обсягом каталог із тих, що зберігаються в НБ ЛНУ ім. І. Франка).

Як зазначалося вище, каталог укладений за алфавітним принципом – книги внесені за іменами та прізвищами авторів у 17 літерних категорій. Загальна кількість томів у літерній класифікації: А (350 томів), В (590), С (580), D (178), Е (104), F (182), G (303), Н (269), J (145), К (160), L (258), М (326), N (164), О (100), Р (406), Q (22), R (110). Загальна кількість томів у бібліотеці францисканського монастиря – 4247. Також у цьому інвентарі представлено велику кількість інкунабул (132)⁷.

Бернардинці у Львові. Монастир бернардинців у Львові постав у 1460 р. з фундації руського старости Андея Одровонжа. З 1578 р. при монастирі існував новіціат, також 1592 р. згадувалося про орденські студії при монастирі, які на початку XVII ст. були перетворені на *stadium generale* I класу (ліквідовано у 1783 р.)⁸. У 1785 р. видано касаційний декрет, однак завдяки старанням тогочасного провінціала о. Владислава Гейна декрет скасували. У монастиря конфіскували бібліотеку, одну частину якої потім вдалося викупити, а іншу вивезли до Відня та частково передали до бібліотеки Львівського університету⁹. Монастирська бібліотека добре поповнювалась у XVI–XVII ст., книги до неї передавали сандомирський декан Зигмунт Собек, львівський канонік о. Ян Опатовчик, Войцех Бабський, Адам Подфіліпський, шляхтич Пьотр Белявський, перший провінціал русько-литовської провінції ордену Войцех Гіза, а також ченці монастиря¹⁰.

Каталог бібліотеки бернардинського монастиря св. Андрія укладений у 1747 р.¹¹ й налічує 39 арк. Ймовірно, що книги у монастирській бібліотеці зберігались в спеці-

⁵ Krętosz J. *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu: 1772–1815*. – Katowice, 1996. – S. 263.

⁶ Różycki E. *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*. – Wrocław, 1984. – S. 179.

⁷ НБ ЛНУ, ВРСРК, Рк. 285 III (Conspetus Insignis Bibliothecae Conventus Leopoldensis, Ordinis Minorum Regularis Observantes), арк. 1.

⁸ Betlej A. Kosciół p. w. św. Andrzeja i klasztor OO. Bernardynów // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa Ruskiego*. – Kraków, 2012. – T. 20. – S. 13.

⁹ Krętosz J. *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu...* – S. 265.

¹⁰ Różycki E. *Książka polska i księgozbiory we Lwowie...* – S. 181.

¹¹ НБ ЛНУ, ВРСРК, Рк. 286 III (Catalogus librorum bibliothecae fratrum Minorum Leopoliensium apud S. Andream z r. 1747), арк. 1.

альних шафах – армаріумах, про що свідчить схема опису книг у каталозі: спершу вказано номер армаріума (напр. *Armarium Inum*), далі – подається тематичний зміст збірки, після чого у вигляді таблиці вказуються книги (назва книги і автор, формат, порядковий номер). В інвентарі присутні також позначки, що забезпечували поклики на польські видання та рукописи.

До складу бібліотеки бернардинського монастиря у Львові входили книги із таких тематичних категорій: Армаріум 1 – Святе Письмо та його тлумачення (162 книги); Армаріум 2 – праці докторів теології та інтерпретації (93 книги); Армаріум 3 – тлумачення Святого Письма (139 книг); Армаріум 4 – спекулятивна, догматична та контроверсійна теологія (357 книг); Армаріум 5 – моральна теологія та канонічна література (384 книги); Армаріум 6 – філософські та історичні книги (317 книг); Армаріум 7 – проповіді (690 книг); Армаріум 8 – історики, духовні книги та манускрипти (389 книг і 184 манускрипти); Армаріум 9 – історичні книги, змішані книги, французькі та італійські книги (303 книги; 221 книга різними мовами і 38 заборонених книг). Також окремі невеликі збірки зберігалися в інших приміщеннях, наприклад у скрині лектора філософії чи скрині проповідників, або магістра новіціату (загалом 486 книг). Загалом у бібліотеці зберігалось понад 3763 друкованих та рукописних книг (за Едвардом Ружицьким – 3470 книг¹²).

Також у бібліотеці Львівського університету зберігається реєстр використання книг із бібліотеки монастиря. Назва документа: “*Connotatio accipientum et restituentium libros hujus bibliothecae. Anno Domini 1771. Die III maj*”. Документ укладений на 31 аркуші, кожен з яких розділений на дві колонки “*Accipientes*” та “*Restituensis*”¹³. У формі впису вказано коли, які книги та хто взяв у користування із бібліотеки, а також дату повернення. Реєстр вівся з 1771 р. по 1784 р. Цей документ є важливим джерелом для вивчення читацької аудиторії у монастирських бібліотеках.

Бернардинці в Жешуві. Монастир бернардинців у Жешуві засновано у 1624 р. з фундації Миколая Лігензи (Mikołaj Szytek Ligkza)¹⁴. Бернардинці утримували їдально для вбогих та гостинний дім для мандрівників. Монастир не був закритий під час Йосифінських реформ стараннями перемишльського єпископа. Монастир бернардинців – великий санктуарій Матері Божої Жешувської.

Каталог бібліотеки монастиря бернардинців у Жешуві уклав чернець Августин Плучінський 3 січня 1784 р.¹⁵ Форма опису: порядковий номер книги, назва розділу / назва книги, кількість томів. Формат вказується при назві книги. Наявні вказівники на польські видання та рукописні книги. Каталог розділений на дві великі категорії – “*Libri Polonici*” та “*Libri Latini*”, – в межах яких йде тематичний поділ.

Представлені такі тематичні категорії: проповідники польською мовою (61 позиція), різноманітна “полоніка” (87 позицій), проповідники латинською мовою (93 позиції), книги проповідей (40 позицій), книги з моральної та схоластичної теології (44 позиції), книги зі спекулятивної теології (37 позицій), змішані різноманітні книги

¹² Różycki E. *Książka polska i księgozbiory we Lwowie...* – S. 181.

¹³ НБ ЛНУ, ВРСРК, Рк. 287 III (*Connotatio accipientum et restituentium libros hujus bibliothecae [Fratrum Minorum apud. S. Andream]*, Anno Domini 1771. Die III maj), арк. 3.

¹⁴ *Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* – Warszawa, 1889. – Т. X. – S. 154.

¹⁵ НБ ЛНУ, ВРСРК, Рк. 289 III (*Catalogus Librorum Conventis Ressorwienensis ad. S. Mariam Assumptam Coronatam. Bibliothecae Fratrum Bernardinorum*), арк. 1.

латиною (129 позицій), філософські книги (64 позиції). Також без вказування назв записано 19 заборонених книг. Загалом у бібліотеці бернардинського монастиря у Жешуві знаходилось 867 книг.

Реформати в Жешуві. Ченці ордену реформатів прибули до Жешува на початку XVIII ст. і перші роки свого перебування у місті жили в будинку, що подарував багатий купець Анджей Пассакович. Одразу ж розпочали підготовку до зведення монастиря, який було освячено у 1722 р. Під час касаційних реформ монастир закрили у 1787 р., а його приміщення передали на користь військового гарнізону.

Каталог бібліотеки оо. реформатів у Жешуві укладено у 1774 р., про що свідчить запис олівцем на титульному аркуші¹⁶, ймовірно, здійснений вже у XX ст. Каталог укладено на 50 аркушах. Форма впису: зверху по центру вказано номер тематичної категорії, під ним – колір оправи книг цієї категорії (напр. Color Albus), а з нового рядка – порядковий номер книги, назва розділу / назва книги, номер тому. Відсутній такий важливий елемент опису, як рік друку видання. Також не підраховано загальну кількість книг в бібліотеці монастиря.

У цьому каталозі представлено такі тематичні категорії: проповідники та допоміжні матеріали (401 + 1 книга); правила та релігійні привілеї (22 книги); бревіарії і молитовники (76 книг); Біблія та її інтерпретатори (129 книг); духовні та моральні книги (447 + 3 книги); святі отці (23 книги); теологія спекулятивна, догматична, моральна та контрверсійна (235 книг); катехити (27 книг); юридичні книги (55 книг); канонічне право (69 книг); обрядові книги (31 книга); “різні книги” (не вказана назва категорії, представлені книги різними мовами на різноманітну тематику) (36 книг); філософи і математики (362 книги); заборонені книги (17 книг); словники та граматики (239 книг); політики (197 книг); оратори та риторичні (234 книги); географи (49 книг); історики (273 книги); поети (305 книг); епістолярна спадщина (53 книги); медици (59 книг); манускрипти (88 книг). Пізніше інший автор додав ще один запис із 20 книг. Згідно з каталогом, у бібліотеці оо. реформатів у Жешуві зібрано 3451 книгу. Полоніку в каталозі виділено синьою зірочкою, а категорію “манускрипти” позначено червоною зірочкою.

Бернардинці в Лежайську. Ченці-бернардинці прибули до Лежайська у 1608 р. на запрошення перемишльського єпископа Мацея Пстроконського¹⁷, а через два роки звели свій перший мурований костел. Монастир постраждав у 1657 р. під час нападу Юрія II Ракоці. Костел при монастирі є санктуарієм Матері Божої Потішення.

Каталог бібліотеки монастиря у Лежайську укладений у 1766 р.¹⁸ Подібно як і в бібліотеці бернардинів у Львові, книги тут також зберігалися в армаріумах, що відобразилося на порядку опису книг у каталозі. Спершу порядковий номер армаріуму, потім номер полиці за літерами латинської абетки. Книги описували за такою схемою: порядковий номер книги, назва і автор, формат, кількість томів.

Тематичні категорії: Армаріум 1, літери А, В, С (107 книг); Армаріум 2, літери D, E – історичні твори (76 книг); Армаріум 3, літери F, G, H – проповідницька

¹⁶ Там само, Ркс. 291 III (Catalogus librorum Conventus Reformationum Ressoiviensium), арк. I (непагінований).

¹⁷ *Słownik geograficzny królestwa Polskiego...* – Warszawa, 1884. – Т. V. – S. 195.

¹⁸ НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 284 III (Cathalogus Librorum Bibliothecae Conventus Lesaiscensis ad S. Mariam Anuntiationis Coronatam), арк. 1.

література (86 книг); Армаріум 4, літери I, K – проповідницька література на певні потреби (60 книг); Армаріум 5, літери L, M, N – збірники проповідей (99 книг); Армаріум 6, літери O, P – гомілії, коментарі на Святе Письмо (78 книг); Армаріум 7, літери Q, R, S – проповідницька лектура (140 книг); Армаріум 8, літери T, U – книги докторів теології та коментарі (52 книги); Армаріум 9, літера W, X, Y – проповідники і коментатори Святого Письма (141 книга); Армаріум 10, літери Z, Aa – книги проповідей (45 книг); Армаріум 11, літери Bb, Cc, Dd – проповіді польською мовою, книги на різну тематику (104 книги); Армаріум 12, літери Ee, Ff – моральна теологія, праці докторів теології (105 книг); Армаріум 13, літери Gg, Hh, Ii – спекулятивна та контроверсійна теологія, поети та риторичні твори (146 книг); Армаріум 14, літери Kk – твори французькою та італійською мовами (65 книг); Армаріум 15, літери Ll, Mm, Nn – риторичні твори, філософія та астрономія, політики, моральна та спекулятивна теологія (122 книги); Армаріум 16, літери Oo, Pp – схоластична теологія, Біблія, Новий Заповіт, міссали (70 книг); Армаріум 17, літери Qq, Rr, Ss – життя святих, чернечі статути, історичні книги, рішення Тридентського собору (148 книг); Армаріум 18, літери Tt, Uu – роздуми, молитовники, словники (90 книг); Армаріум 19, літери Ww, Xx, Yy – аскетична література, набожні книги латинською та польською мовами (177 книг); Армаріум 20, літери Zz, Zzz – медицина, екзорцизм, магія та інші книги польською та латинською мовами (83 книги). Окрім головного приміщення, книги також зберігалися в інших приміщеннях бібліотеки, як у бернардинському монастирі у Львові (загалом 144 книги). Загальна кількість книг у бібліотеці монастиря у Лежайську складала 2138 примірників.

Домініканці у Ярославі. Костел Матері Божої у Ярославі постав у XV ст. як храм для чудотворної скульптури Матері Божої. У 1629 р. його передали ордену єзуїтів, які вже розпочали зведення монастиря при костелі. Монастир було закрито у 1773 р. під час ліквідації ордену, а його бібліотека перевезли до Львова. У 1777 р. монастир передали ордену домініканців, що прибули до Ярослава з Бохні, де їхній монастир згорів. Ймовірно, що домініканці привезли до Ярослава і свою книгозбірню.

Згідно з описом у каталожній картці НБ ЛНУ ім. І. Франка, цей каталог уклали 1774 р. Ймовірно, що в монастирі книги зберігалися в скринях, кожна з яких мала своє літерне позначення. У них зберігалися книги однієї або декількох тематичних категорій. Це відобразилося у формі опису книг: порядковий номер книги, літерне позначення скрині, автор, назва книги, кількість томів, вартість і примітки.

Розподіл книг по скринях та тематичних категоріях: Літера А (скриня 1) – не вказано тематику книг, представлено коментарі Святого Письма, праці отців Церкви, Святе Письмо, твори св. Томи та інших (115 позицій); Літера В (скриня 2) – також не вказано тематику, представлено теологічні праці та коментарі до них (96 позицій); Літера С (скриня 3, 4, 5) – проповіді (269 позицій); Літера D (скриня 6) – казуїстика, контроверсійна теологія, цивільне і канонічне право (183 позицій); Літера Е (скриня 7) – філософія (137 позицій); Літера F (скриня 8) – історія (167 позицій); Літера G – риторика, граматики, поезика, астрономія, геометрія (183 позицій); Літера H – медицина (86 позицій) та заборонені книги (8 позицій); Літера J – італійські та іспанські книги (213 позицій); Літера K – грецькі та латинські книги (133 позиції). Також у бібліотеці зберігався 161 рукопис¹⁹, а для 269 книг назва не вказана. Загалом у бібліотеці домініканців у Ярославі було 2020 книг.

¹⁹ НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 290 III, арк. 41.

Тринітарії у Станіславові. Монастир тринітаріїв у Станіславові (тепер м. Івано-Франківськ) постав з фундації краківського каштеляна та польного і коронного гетьмана Анджея Потоцького у 1690 р. У 1758 р. монастир було пошкоджено під час пожежі²⁰, ймовірно, що постраждала і його бібліотека. Австрійська влада закрила монастир у 1783 р.

Каталог бібліотеки монастиря тринітаріїв у Станіславові на 17 аркушах також укладено орієнтовно 1774 р., про що свідчить запис олівцем на титульному аркуші²¹. Форма опису книг: порядковий номер книги, назва тематичної категорії (назва книги), кількість томів. Формат книги вказували біля назви. Найвні позначки, що вказують на “полоніку”.

Представлено такі тематичні категорії: схоластична теологія (14 позицій), моральна теологія (38 позицій), цивільне та канонічне право (12 позицій), полемісти (15 позицій), коментарі, ймовірно, на Святе Письмо (38 позицій), аннали та історики (51 позиція), проповідники (99+3 позиції), філософи (39 позицій), оратори і політики (39 позицій), поети (27 книг), духовні книги (104 позиції), набожні книги (17 позицій), книги різними мовами (65 позицій), манускрипти (42 позиції), панегірики (13 позицій). Загалом у бібліотеці тринітаріїв у Станіславові було 823 книги.

Кармеліти в Дрогобичі. Монастир кармелітів у Дрогобичі постав з фундації Яна Станіслава Бекерського наприкінці XVII ст. Ченці-кармеліти провадили активну душпастирську діяльність, а окрім того утримували бурсу для вбогих²². У 1789 р. монастир закрила австрійська влада.

У рукописі вміщено два інвентарі бібліотеки монастиря кармелітів у Дрогобичі. Перший укладений у 1766 р.²³ Форма опису: зверху по центру вказано тематичну категорію, нижче – літерне позначення полиці та формат книг на ній; назву та автора книги. Рік і місце видання не вказували. Записи дуже змішані, одній літерній позначці не відповідає одна тематична категорія, під одну літеру були записані книги різної тематики.

Розподіл книг за форматами на полицях: 2°(in folio) – літера А (Святе Письмо, 4 книги), літера В (коментарі на Святе Письмо, 5 книг), літера С (проповідники, 55 книг), літера D (проповідники та моралісти, 2 книги), літера Е (4 книги), літера F (2 книги), літера G (11 книг), літера H (7 книг); 4°(in quarto) – літера А (6 книг), літера В (70 книг), літера С (4 книги), літера D (82 книги), літера Е (44 книги), літера F (8 книг), літера G (40 книг), літера H (32 книги), літера I (4 книги); 8°(in octavo) – літера А (9 книг), літера В (6 книг), літера С (1 книга), літера D (30 книг), літера Е (57 книг), літера F (14 книг), літера G (39 книг), літера H (68 книг), літера I (66 книг); 12°(in duodecimo) – літера А (5 книг), літера В (5 книг), літера С (2 книги), літера D (1 книга), літера Е (29 книг), літера I (72 книги). Вище було зазначено, що книги групувалися за літерними позначками без жодної прив'язки до тематики, тому важко

²⁰ Betlej A., Sobczyńska-Szczepańska M. Dawny kościół p. w. śś. Piotra i Pawła oraz klasztor OO. Trynitarzy w Stanisławowie // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część I. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 2006. – Т. 14. – S. 356.

²¹ НБ ЛНУ, ВРСПК, Рк.с. 294 III (Katalog biblioteki oo. Trynitarzy w Stanisławowie [1774]), арк. I (непагінований).

²² Zaucha T. Dawny kościół p. w. Michała i klasztor OO. Karmelitów trzewickowych (obecnie ciekiew p. w. Świentej Trójcy) w Drohobyczu // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część I. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 1998. – Т. 6. – S. 79.

²³ НБ ЛНУ, ВРСПК, Рк.с. 362 I (Inventarium Bibliothecae conventus Drohobycensis 1766), арк. 1.

встановити принцип опису в каталозі, окрім форматного. Усього в бібліотеці кармелітів станом на 1766 р. нараховували 725 книг.

Інвентар бібліотеки був відредагований та наново укладений у 1772 р.²⁴ Ймовірно, що бібліотека монастиря була впорядкована, оскільки записи стали не хаотичні, а кожному літерному позначенню відповідала певна тематична категорія. Форма опису: зверху аркуша по центру вказано формат, нижче – тематичну категорію та літерне позначення полиці. Книги записували без вказівки на дату і місяць видання. Розподіл книг мав такий вигляд: 2°(in folio) – літера А (Святе Письмо, 3 книги), літера В (коментатори Святого Письма, 7 книг), літера С (проповідники, 57 книг), літера D (моральна теологія, 3 книги), літера Е (полемісти, 2 книги), літера F (історики, 15 книг), літера G (“юристи та кантоністи”, 2 книги), літера H (політики, 6 книг), літера I (“різноманітне”, 3 книги), літера K (рукописи, 2 книги); 4°(in quarto) – літера Aa (Святе Письмо, 4 книги), літера Bb (коментатори, 3 книги), літера Cc (проповідники, 77 книг), літера Dd (моральна теологія, 14 книг), літера Ee (полемісти, 21 книга), літера Ff (історики, 32 книги), літера Gg (“юристи та кантоністи”, 25 книг), літера Hh (політики, 23 книги), літера Ii (“різноманітне”, 16 книг), літера Ll (катехити, 2 книги), літера Mm (духовні книги, 20 книг); 8° (in octavo) – літера Aaa (Святе Письмо, 4 книги), літера Bbb (коментатори, 10 книг), літера Ccc (проповідники, 27 книг), літера Ddd (моральна і схоластична теологія, 18 книг), літера Eee (полемісти, 21 книга), літера Fff (історики, 31 книга), літера Ggg (“юристи та канонічне право”, 13 книг), літера Hhh (політики + різні книги, 65 книг), літера Iii (різноманітне, 8 книг), літера Lll (катехити, 5 книг), літера Mmm (духовні книги, 43 книг), літера Nnn (проповідники, 18 книг); 12° (in duodecimo) і 20° – літера Aaaa (Святе Письмо, 5 книг), літера Bbbb (коментатори, 5 книг), літера Dddd (моральна теологія, 20 книг), літера Eeee (полемісти, 3 книги), літера Ffff (історики, 10 книг), літера Gggg (юристи та канонічне право, 3 книги), літера Hhhh (політики, 14 книг), літера Iiii (різноманітне, 3 книги), літера Llll (катехити, 5 книг), літера Mmmm (духовні книги, 43 книги), літера Nnnn (проповідники, 24 книги). Загальна кількість книг у бібліотеці за інвентарем 1772 р. – 735. Отже, за 8 років бібліотека поповнилася лише 10 книгами.

Також в інвентарі вміщено записи про візитації бібліотеки. Провінціал кармелітів візитував бібліотеку у 1767, 1770, 1772, 1773, 1774, 1776, 1777, 1779 та 1780 р.²⁵

Бібліотеки єзуїтських осередків

Єзуїти в Перемишлі. Ченці-єзуїти прибули до Перемишля у 1610 р. з ініціативи єпископа Станіслава Сечинського. Єзуїтський колегіум одразу став осередком освітнього та інтелектуального життя Перемишля. Бібліотека колегіуму в Перемишлі формувалася з трьох джерел: закупівлі, подарунки авторів та дарунки жертводавців. Книги бібліотеці дарували єпископи Станіслав Сечинський та Агацій Гроховський (1633 р.), о. Станіслав Броніковський (1677 р.), єпископ Ян Дембійський та Констанція Щавінська (1706 р.). Свою приватну бібліотеку єзуїтам передав єпископ Вацлав Ієронім Сераковський (2377 книг), а також у 1755 р. перемишльська капітула (1346 книг)²⁶. У 1754 р. єзуїтська бібліотека у Перемишлі перетворена на публічну – це була перша

²⁴ НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 362 I, арк. 19.

²⁵ Там само, арк. 42–42 зв.

²⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995* / [oprac. L. Grzebiec]. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996. – S. 548.

езуїтська бібліотека такого типу у Польщі, нею також опікувався єпископ²⁷. Після касації ордену книги було розділено між місцевою гімназією (відповідно до каталогу 1787 р. у ній було 1085 єзуїтських книг²⁸) та Львівським університетом, а частину в 1788 р. перенесли до парафіяльної бібліотеки у Дрогобичі.

Інвентар бібліотеки перемишльського єзуїтського колегіуму уклав 31 липня 1774 р. чернець-єзуїт Станіслав Хмельовський²⁹. Після ліквідації ордену він уклав інвентарі бібліотек єзуїтських осередків Галичини. Цей інвентар потрапив до бібліотеки Львівського університету разом з книгозбірнею колегіуму.

Інвентар укладено на 123 аркушах за тематичним принципом, у вигляді таблиці. Заголовки категорій: порядковий номер книги, назва розділу (назва книги), рік видання, том, формат. Варто зазначити, що у першому розділі “Коментарі до Святого Письма” відсутня категорія “рік видання”. Лише один раз у цій категорії вказаний рік видання, записаний у категорії “том”. Перелік книг у межах категорій подається відповідно до формату книг: 2°, 4°, 8°, 12°. Така форма вписування до інвентаря відповідала системі зберігання книг на полицях у бібліотеці – спершу розділені за тематикою, а тоді за форматом. Якщо наявні багатотомні видання, то запис робили у два способи: кожен том вписували окремо або ж в одному записі вказувалося, наприклад, “том 1, 2”. Якщо том мав декілька частин, то їх вписували окремо.

В інвентарі бібліотеки виділено такі тематичні категорії: коментарі на Святе Письмо (271 позиція), канонічне право (435 позицій + 29 позицій, що знайдені в катедрі та внесені до інвентаря на доданому пізніше окремому аркуші), твори святих отців (175 позицій), церковні історики (226 позицій), схоластична теологія (197 позицій), полемічна теологія (220 позицій), моральна теологія (238 позицій), політична історія (521 позиція), заборонені еретики (137 позицій), проповідники (573 позиції), математики (128 позицій), медики (361 позиція), історія Польщі (141 позиція), риторика (218 позицій), поети (222 позиції), “французи” (413 позицій), граматики (158 позицій), “італійці” (276 позицій), історія Товариства Ісуса (129 позицій), аскети (426 позицій), змішані книги (50 позицій), філософи (242 позиції), цивільне право (172 позиції), катехити (35 позицій), греки (16 позицій). Також на останньому аркуші без назв книг, але з вказуванням формату записані такі категорії: німецькі книги (9 книг та фрагменти), церковні книги (77 книг), рукописні книги (251 книга), панегірики (35 книг), “угорці” (2 книги), “євреї” (1 книга) та “скриня, наповнена фрагментами”. Загальна кількість книг у бібліотеці єзуїтського колегіуму, за даними Станіслава Хмельовського, складала 6985 примірників³⁰. Після остаточного підрахунку книг укладач інвентаря вніс до нього ще 36 книг.

Також Станіслав Хмельовський 30 липня 1774 р.³¹ уклав окремий список дублетів єзуїтської бібліотеки у Перемишлі на 25 аркушах під назвою “Superata Bibliothecae Premislensis [Societatis Jesu]”. Форма опису така ж, як і в інвентарі, однак відсутня категорія “рік видання”. Загалом до списку дублетів внесено 1071 книгу³². Зокрема, повторюються книги тематичних категорій: коментарі на Святе Письмо

²⁷ Załęski S., ks. *Jezuici w Polsce*. – Kraków, 1905. – Т. 4, cz. 3. – S. 1051.

²⁸ Grzebiec L., ks. *Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku (I) // Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*. – Lublin, 1975. – Т. 30. – S. 238.

²⁹ НБ ЛНУ, ВРСРК, Рк. 293 III (Inventarium bibliorum in bibliotheca olim Jesuitarum Colegii Premyslensis conscriptum 1774 per Stanislaum Chmielewski), арк. 1.

³⁰ Там само, арк. 122.

³¹ Там само, Рк. 292 III (Superata librorum bibliothecae Premislensis), арк. 1.

³² Там само, арк. 24 зв.

(100 книг), канонічне право (48), твори святих отців (14), церковні історики (34), схоластична теологія (41), моральна теологія (43), полемічна теологія (86), політична історія (80), проповідники (189), історія Польщі (33), ритори (42), поети (44), історія Товариства Ісуса (78), аскети (168), філософи (48), граматики (23).

Загалом така кількість книг є типовою для єзуїтської колегії у Речі Посполитій (бібліотеки колегій нараховували у середньому 5–10 тис. книг³³).

Єзуїти в Самборі. Єзуїти прибули до Самбора наприкінці XVII ст. і заснували тут місійний осередок, перетворений у 1703 р. на резиденцію, а з 1764 р. – на колегіум. При єзуїтському осередку існувала багата бібліотека, що забезпечувала функціонування спершу школи, а потім – колегіуму. Книги єзуїтській бібліотеці передавали великий коронний маршалок Юзеф Мнішек у 1707 р., Станіслав Хоментковський у 1728 р. та droгобицький пробощ о. Казімеж Свірський у 1738 р.³⁴

Інвентар єзуїтського осередку у м. Самборі 16 серпня 1774 р. також уклав Станіслав Хмельовський³⁵. На відміну від перемишльського колегіуму, для бібліотеки якого Хмельовський уклав окремий інвентар для дублетних книг, список дублетів єзуїтського колегіуму було внесено до інвентаря бібліотеки одразу після основного списку книг (не відображено у назві рукопису в картотеці НБ ЛНУ ім. І. Франка). Загалом документ укладено на 45 аркушах. Форма опису книг така ж, як і в інвентарі єзуїтської бібліотеки у Перемишлі: порядковий номер, назва розділу (назва книги), рік видання, том, формат; а перелік книг у межах категорії подається відповідно до формату книг: 2°, 4°, 8°, 12°, 18°.

Щодо тематики зібрання, то в інвентарі виокремлено такі категорії: коментарі на Святе Письмо (30 позицій), проповідники (154 позиції), теологи (147 позицій), політична історія (148 позицій), канонічне право (58 позицій), аскети (238 позицій), історія Польщі (95 позицій), ритори (96 позицій), поети (111 позицій), церковна історія (68 позицій), математики (28 позицій), змішані книги (23 позиції), “італійці” (179 позицій), “французи” (119 позицій), медики (46 позицій), філософи (49 позицій), історія Товариства Ісуса (46 позицій), цивільне право (25 позицій), граматики (38 позицій), катехити (3 позиції), книги різними мовами (20 позицій). Загалом у самбірській бібліотеці оо. єзуїтів було 1735 книг³⁶.

Як вже зазначалося, після списку книг бібліотеки подано список дублетів у таких тематичних категоріях: проповідники (24 позиції), політична історія (21 позиція), аскети (76 позицій), історія Польщі (23 позиції), ритори (14 позицій), поети (33 позиції), церковна історія (5 позицій), філософи (5 позицій), історія Товариства Ісуса (14 позицій), граматики (4 позиції). Також після списку дублетів здійснено записи категорій без вказівки на назви книг: рукописи “без жодної користі” (96), рукописи декламацій (3), панегірики (8 томів), “церковні справи” (40). Загалом укладач списку дублетів нараховує 403 книги³⁷.

³³ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...* – S. 43.

³⁴ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...* – S. 597; Brzezina K. Kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii i zespół klasztorny OO. Jezuitów, później OO. Bernardynów w Samborze // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 1997. – T. 5. – S. 190.

³⁵ НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 295 III (Chmielewski Stanislaus Inventarium librorum bibliothecae [єзуїтів] Samboriensis conscriptum 1774), арк. 1.

³⁶ Там само, арк. 37 зв.

³⁷ Там само, арк. 45.

Можна підсумувати, що бібліотека єзуїтського осередку у Самборі була невеликою, оскільки традиційно бібліотека єзуїтської резиденції нараховувала 2–5 тис. книг³⁸.

Бібліотеки інших чернечих згромаджень

Каноніки регулярні Св. Гробу в Лежайську. Каноніки регулярні Св. Гробу прибули до Лежайська ще в XIV ст. і з 1439 р. опікувалися місцевою парафією³⁹, а також активно займалися харитативною та освітньою діяльністю. Каталог парафіяльної церкви та конвенту каноніків укладено в 1774 р., про що свідчить запис олівцем на титульному аркуші⁴⁰. Фактично відсутній опис книг, вказано лише їхні назви, без нумерації, поділу на тематичні категорії та вказівки на дату виходу книг. Є вже згадувані позначки (синя та червона зірочки), що вказують на польські видання та рукописи. Каталог укладено на 4 аркушах. Загалом із бібліотеки каноніків у Лежайську представлено 296 книг, зокрема дві рукописні книги.

Окрім інвентарів та каталогів монастирів зберігся пізніший каталог грецьких та латинських авторів, книги яких надійшли до бібліотеки університету з книгозбірень закритих монастирів, під назвою “Auctores veteres graeci et latini ex Bibliothecis abolitorum Monasterium in Gallicia”⁴¹. Записи оформлені в межах друкованого формуляру за такими категоріями опису: ім’я автора та назва книги, місце видання, рік видання, формат, частина, том, екземпляр, примітки. Каталог укладено в алфавітному порядку на 35 аркушах. До каталогу внесено 181 ім’я авторів (напр. Арістотель, Овідій, Цицерон) чи коментарів до їхніх праць, а також твори без вказаних авторів або збірки творів різних авторів (напр. “Historiae Romanae” чи “Poetarum minorum graecorum opera sententiosa”).

* * *

У відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І. Франка зберігається 13 інвентарів та каталогів бібліотек католицьких монастирів, а також один реєстр користування монастирською бібліотекою та каталог колекції античних авторів із книгозбірень закритих католицьких монастирів. Не дійшли до нашого часу два десятки рукописів, що містили цінну інформацію про книгозбірні інших католицьких монастирів. Ймовірно, вони втрачені під час Другої світової війни або ж зберігаються у котрійсь із бібліотек Польщі.

Інвентарі та каталоги монастирських бібліотек є цінним джерелом для відтворення системи читацьких інтересів духовенства, зокрема чернецтва. Також ці види джерел дають змогу встановити навчальні орієнтири у сфері церковної освіти, дослідити процес розвитку бібліотечної справи у церковному середовищі та визначити місце рукописної й друкованої книги у ньому. Подальше вивчення цих документів сприятиме поглибленому вивченню вказаної тематики в українській історіографії.

³⁸ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...* – S. 43.

³⁹ *Słownik geograficzny królestwa Polskiego...* – T. V. – S. 194.

⁴⁰ НБ ЛНУ, ВРСПК, Рк. 288 III (Catalogus Librorum Bibliothecae Conventus Lesaisensis), арк. I (непагінований).

⁴¹ Там само, Рк 416 IV (Auctores veteres graeci et latini ex Bibliothecis abolitorum Monasterium in Gallicia), 31 арк.

Список використаної літератури

1. Ціборовська-Римарович І. Видовий та джерелознавчий аналіз документів, дотичних історії книги та історії бібліотек в Україні XVI – першої чверті XIX ст. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Київ: НБУВ, 2012. – Вип. 34.
2. Betlej A. Kościół p. w. św. Andrzeja i klasztor OO. Bernardynów // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa Ruskiego*. – Kraków, 2012. – Т. 20.
3. Betlej A., Sobczyńska-Szczepańska M. Dawny kościół p. w. św. Piotra i Pawła oraz klasztor OO. Trynitarzy w Stanisławowie // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 2006. – Т. 14.
4. Brzezina K. Kościół p. w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii i zespół klasztorny OO. Jezuitów, później OO. Bernardynów w Samborze // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 1997. – Т. 5.
5. Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995 / [oprac. L. Grzebiec]. – Kraków: Wydawnictwo WAM, 1996.
6. Encyklopedia: Львівський національний університет імені Івана Франка: у 2 т. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – Т. II: Л–Я.
7. Grzebiec L., ks. Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku (I) // *Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*. – Lublin, 1975. – Т. 30.
8. Krętosz J. *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu: 1772–1815*. – Katowice, 1996.
9. Różycki E. *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*. – Wrocław, 1984.
10. Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiackich. – Warszawa, 1889. – Т. X.
11. Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiackich. – Warszawa, 1884. – Т. V.
12. Załęski S., ks. *Jezuici w Polsce*. – Kraków, 1905. – Т. 4, cz. 3.
13. Zaucha T. Dawny kościół p. w. Michała i klasztor OO. Karmelitów trzewickowych (obecnie ciekiew p. w. Świętej Trójcy) w Drohobyczu // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. Część 1. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie...* – Kraków, 1998. – Т. 6.

**INVENTORIES AND CATALOGUES OF THE LIBRARIES
OF THE CATHOLIC MONASTERIES OF XVI–XVIII CENTURIES
IN THE STOCKS OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF LVIV
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY**

Nazariy LOSHTYN

*Lviv Ivan Franko National University,
1 Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine, tel.: (032) 239-41-48*

The article analyzes inventories and catalogues of the libraries of Halychyna Roman Catholic monasteries, abolished in the late 18th century, stored in the F. P. Maksymenko department of manuscripts, old prints, and rare books of the Scientific Library of Lviv Ivan Franko National University. It determines the topics and the size of these libraries and presents their detailed structure. According to the documents analyzed, the largest (over three thousand volumes) were the libraries of the Franciscans and the Bernardines in Lviv, the Reformats in Rzeszow, and the Jesuits in Przemysl. The inventories and catalogues lost during the World War II have also been listed.

Keywords: history of libraries, monastery libraries, library inventory, history of library catalogues compilation.

Стаття надійшла до редколегії 5.03.2015
Отримана після доопрацювання 2.09.2015
Прийнята до друку 7.09.2015